

Nová publikácia o inváziách zavlečených druhoch

H. A. Mooney a kol.: **Invasive Alien Species: A new synthesis**. SCOPE 63, Island Press Publ., 2005, 368 strán.

Publikácia predstavuje výsledky prvej fázy Globálneho programu pre invázne druhy (GISP – pozri Život. Prostr., 36, 2002, s. 95 – 97), ktorý riešil SCOPE v období 1997 – 2000 v spolupráci s CABI a Svetovou organizáciou ochrany prírody (IUCN). Obsahuje dve skupiny syntéz: 1. biologické a socioekonomické, 2. politické a manažérske.

Publikáciu rozčlenenú do desiatich kapitol zostavilo 6 editorov a napísalo dovedna 28 autorov (z toho 11 európskych). Úvodná časť venuje pozornosť povahe problémov. Autor (H. A. Mooney) uvádza, že invázne zavlečené druhy (IZD) menia evolučné trajektórie, môžu narušiť procesy spoločenských a ekosystémov, zapríčiniť veľké ekonomické škody, ale aj ohroziť ľudské zdravie a pohodu. Prezentuje názor, že cudzie druhy bez ohľadu na to, či boli zavlečené, alebo zámerne introdukované, môžu mať časom rovnako škodlivé účinky. Autor sa ťažiskovo zameril na účinky, ktoré ohrozujú život človeka. Uvádza 13 typov IZD podľa ich negatívnych dôsledkov, napr. podnecovateľské požiarov, narušiteľské obehov, lesov, rybolovu, eliminátory druhov, modifikátory evolúcie atď. Za najväčší problém považuje ich samorozmnožovanie. Veľmi rýchlo si tiež môžu vyvinúť mechanizmy na predchádzanie kontrolným zásahom. Ak sa raz IZD integruje do ekosystému, jeho kontrola je oveľa zložitejšia v dôsledku interakcií s domácou biotou a inými inváznymi druhmi. Globálny program pre invázne druhy sa snažil vyvinúť nové prístupy a prostriedky proti IZD.

Další autori (Ch. Perrings a kol.) sa zaoberajú IZD z ekonomického hľadiska. Ich analýza je zameraná na dva okruhy problémov: a) škodce a choroby v pôdohospodárstve, b) ekonomické hľadiská chorôb človeka. Problematika

kontroly IZD zahŕňa jednak cezhraničné externality, jednak veľkú neistotu v súvislosti s používaním rozdielnych kontrolných prostriedkov. Potenciálna nenávratnosť nákladov na invázie a neistota poškodení môžu viesť ku konzervačnému prístupu v ich manažmente.

Samostatná kapitola sumarizuje poznatky o rastlinných inváziách, ktoré môžu využiť napríklad manažéri (M. Rejmánek a kol.). Odpovedá na základné otázky: ktoré taxóny invadujú, ako rýchlo, čo robí ekosystémy invazibilné, aké sú dôsledky a ako kontrolovať alebo eradikovať invadujúce rastliny.

Prípadové štúdie z Veľkých jazier a atlantického pobrežia Severnej Ameriky (A. Ricciardi) riešia interakcie medzi introdukovanými vodnými druhmi (lastúrnik, ryby, zelená riasa, bryozoa), ktoré vedú k zmene vodných ekosystémov s potenciálnymi vážnymi dôsledkami na biodiverzitu a chov rýb.

Dôležité je posudzovanie biotických invázií v čase a priestore (R. N. Mack), identifikovanie invázií druhov rastlín, hmyzu, hubových parazitov a pod. K manažmentu IZD (Wittenberg, J.W. Cock) patrí aj prevencia, včasná detekcia, eradikácia, zmiernenie následkov a kontrola. Za najdôležitejšie z tohto hľadiska sa považujú národné a medzinárodné regulácie.

V publikácii je uvedený prehľad existujúcich medzinárodných legislatívnych a iných nástrojov, programov a režimov (fytosanitárnych a zoosanitárnych opatrení), ako aj relevantných inštitúcií (C. Shine a kol.).

Zaoberá sa tiež ľudskou dimenziou IZD (J. A. McNeely). Za kritický prvok globalizácie sa považuje pohyb organizmov z jednej časti sveta na inú prostredníctvom obchodu, cestovania a turistiky. Odhady nákladov na IZD sa pohybujú od 20 mil. do 2 mld. USD, maximálnu výšku 137 mld. dosahujú v USA.

Kapitola IZD v meniacom sa svete rieši interakcie medzi globálnou zmenou klímy a inváznymi organizmami (R. J. Hobbs, H. A. Mooney). Autori sa zamýšľajú nad tým, čo možno očakávať v nasledujúcich storočiach v súvislosti so zmenou klímy, zmenou a zložením atmosféry. Hodnotia hnacie sily globálnej zmeny a ich dosah na invázne druhy. Načrtávajú cesty, ktoré

mi IZD budú najpravdepodobnejšie spolupôsobiť s inými zložkami globálnej zmeny. Veľká neistota odráža neschopnosť predpovedať výstupy zmien svetových ekosystémov a početných zložiek interagujúcich procesov. Autori požadujú venovať viac pozornosti výskumu.

Záverčná kapitola informuje o globálnej stratégii IZD, prezentuje syntézu a 10 strategických cieľov (J. A. McNeely a kol.).

Rukopis knihy bol pripravený v lete 2001, čo je zreteľné aj z citovaných prác (pred rokom 2000, resp. 2001, výnimočne neskôr). Odvtedy však nastal výrazný pokrok v mnohých smeroch. Preto napr. pri inváziách rastlínach autori odporúčajú do pozornosti ďalšie tituly, ktoré vyšli v posledných rokoch. Výnimkou je kapitola o legislatívnych opatreniach, aktualizovaná r. 2004. Bez ohľadu na to publikácia poskytuje reálny obraz o súčasnom prístupe k riešeniu problematiky IZD vo svete. Prezentuje konzervačný prístup, zameraný na predchádzanie, resp. regulovanie ich negatívnych dosahov. Odporúčame ju do pozornosti všetkým, ktorí sa venujú ochrane a manažmentu biologickej diverzity.

Pavol Eliáš

Pohánkovec japonský (*Fallopia japonica*)

